

היום נלמד בעזרת ה':

## דף צח

[ע"פ ביאור הכרותא]

אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר: והלא כבר נאמר: "כה אמר ה' גאל ישראל קדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו".

משמע, שאף אותן הבזוין ומתועבין בעבירות יגאלו, ויראו מלכים וכו'!

אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר: "אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב".

משמע, שרק על ידי תשובה יגאלו ישראל!

אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר: "ואשמע את האיש לכוש הבדים אשר

ממעל למימי היאר, וירם ימינו ושמאלו אל השמים, וישבע בחי העולם כי למועד

מועדים וחצי, וככלות נפץ יד עם קדש, תכלינה כל אלה וגו'." "למועד מועדים"

משמע שיהא מועד וקץ גלגות. "וככלות נפץ יד וגו' תכלינה וגו'", היינו שכשתכלה

תקומתם וחוזק ידיהם שהיתה נפוצה אילך ואילך בגבורה ותועלת לפשוט לכאן

ולכאן, אזי יהיו שפלים למאד, ואז תכלינה כל הצרות, ויבוא המשיח.

ואז, כשאמר רבי יהושע את ההוכחה ממקרא זה, שתק רבי אליעזר, ולא השיב

יותר.

ואמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה יותר מזה שנאמר במקרא זה: "ואתם הרי

ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו'" [וסוף הפסוק: "כי קרבו

לבוא". וכל הפסוקים שלאחר מכן מדברים בענין הגאולה: "כי הנני אליכם ופנית

אליכם וגו', ונשבו הערים והחרכות תבנינה וגו'", ועוד]. אם כן, הרי יש לנו סימן

מובהק לביאת הגאולה, שכאשר ארץ ישראל תתן פריה בעין יפה – תבוא הגאולה!

רבי אלעזר אומר: אף ממקרא זה דלהלן מתגלה לנו הקץ. שנאמר: "כי לפני

הימים ההם [לפני ימות המשיח] שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא

ולבא אין שלום מן הצר". דהיינו, כשאדם לא ישתכר דבר, ואף על ידי עבודת

האדמה, שנעשית על ידי בהמה, לא יוכל להשתכר, אזי תבוא הגאולה [כדאמרין

לעיל, שאחד מסימני ימות המשיח הוא שתכלה פרוטה מן הכיס].

מאי האי דכתיב "ליוצא ולבא אין שלום מן הצר"?

רב אמר: אף תלמידי חכמים, שכתוב בהם שלום, זכתיב: "שלום רב לאהבי תורתך", והיינו "ליוצא ולבא", שעל פי דין היו צריכים החכמים לצאת ולבוא בשלום, מכל מקום, באותם ימים אף להם אין שלום מפני צר [מרוב הצרות].

ושמואל אמר: אין בן דוד בא - עד שיהיו כל השערים כולן שקולין. דהיינו, שיהיה מחיר היין זול כמחיר התבואה. כפי שהגמרא אמרה לעיל, שבשנה חמישית של אותה שמיטה שכן דוד בא בה, יהיה שובע גדול.

אמר רבי חנינא: אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה - ולא ימצא. שנאמר: "אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליך", וכיון שהנהרות יהיו קפויין כשמן, לא יהיו דגים מצויין בחכה. וכתב: "ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל".

אמר רבי חמא בר חנינא: אין בן דוד בא - עד שתכלה אפילו מלכות הזלה [המזולזלת והדלה] מישראל, שלא תהיה בישראל מלכות כלל. שנאמר: "זכרת הזלזלים במזמרות", וכתב בתריה [לאחר מכן]: "בעת ההיא יובל שי לה' צבאות עם ממשך ומורט". והיינו, שתבוא הגאולה.

אמר זעירי אמר רבי חנינא: אין בן דוד בא - עד שיכלו גסי הרוח מישראל. שנאמר: "כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך", וכתב בפסוק שלאחריו: "והשארתי בקרבך עם עני ודל, וחסו בשם ה'". והיינו שתבוא הגאולה, ויחסו ישראל בצל הקדוש ברוך הוא.

אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר ברבי שמעון: אין בן דוד בא - עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל. שנאמר: "ואשיבה ידי עליך ואצרף כבר סגך וגו' [וסוף הפסוק: "ואסירה כל בדיליך"]. "סיגך" היינו תערובות שכן. "בדיליך" היינו המובדלים לראשי עם. ואז, לאחר שיכלו שופטים ושוטרים מישראל - "ואשיבה שופטיך כבראשונה וגו', שתבוא הגאולה.

אמר עולא: אין ירושלים נפדית - אלא בצדקה. שנאמר: "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה".

אמר רב פפא: אי בטלי יהירי - בטלי אף אמגושי [אם יבטלו היהירים, גסי הרוח, מישראל, יבטלו גם הפרסיים המכשפים, שמצערים את ישראל].

אי בטלי דייני [אם יבטלו דייני ישראל] - אזי בטלי אף גזרפטי [יבטלו גם השופטים הנכרים, החובטים את ישראל במקלות].

ועתה מבאר רב פפא מנין לנו דברים אלו:

אי בטלי יהירי בטלי אמגושי, דכתיב: "ואצרף כבר סגך, ואסירה כל בדילך". והיינו, כשיבטלו ויסורו ממך "סגך", הגדולים, גסי הרוח, אזי אסיר כל "בדילך", שהם אותם אמגושי, שבדלים מיראת השם.

ואי בטלי דיניי בטלי גזירפטי, דכתיב: "הסיר ה' משפטיך, פנה אינך". והיינו, כשיסיר ה' את שופטיך, יפנה אף איבך, הגזירפטי, לאחור.

אמר רבי יוחנן: אם ראית דור שמתמעט והולך - חכה לו. שנאמר: "ואת עם עני תושיע וגו'".

אמר רבי יוחנן: אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר - חכה לו. שנאמר: "כי יבא כנהר צר רוח ה' נססה בו" ["נססה בו" היינו לשון ניקוב ואכילה. שרוח המקום מחריבה אותם עם הצרות הבאות], וסמך ליה: "ובא לציון גואל".

ואמר רבי יוחנן: אין בן דוד בא אלא או בדור שכולו זכאי, או בדור שכולו חייב. ומנין לנו דבר זה?

בדור שכולו זכאי - דכתיב: "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ". ו"ירשו ארץ" היינו גאולה.

בדור שכולו חייב - דכתיב: "וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע", וכתוב: "למעני אעשה".

אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי: כתיב לגבי ביאת הגאולה "אני ה' בעתה אחישנה. ולכאורה סתירה היא מיניה וביה! שהרי "בעתה" משמע בזמנה, וכתוב: "אחישנה", שמשמע שימהר ויחיש הקדוש ברוך הוא את הגאולה, ויביאנה עוד קודם זמנה!

אלא, כך הוא פירש הפסוק:

אם זכו ישראל - אזי אחישנה ואביאנה קודם זמנה.

אבל אם לא זכו - אזי תבוא הגאולה בעתה [בזמן הקבוע לה].

אמר רבי אלכסנדר, רבי יהושע בן לוי רמי: כתיב גבי ביאת המשיח: "וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה", משמע שיבוא במהירות, כענני שמים.

מצד שני כתיב: "עני ורכב על חמור", משמע שיבוא באיטיות, כעני הרוכב בעצלות על חמור!

אלא, אם זכו ישראל - אזי יבוא המשיח עם ענני שמיא.

ואם לא זכו - יבוא כעני ורוכב על חמור.

אמר ליה שבור מלכא לשמואל: אמריתו [אומרים אתם], משיח על חמרא אתי [שהמשיח יבוא על חמור], והרי גנאי הוא!

**אישר ליה סוסיא ברקא דאית לי** [אשלה לו סוס נאה שיש לי!] וללגלג נתכוין.  
**אמר ליה שמואל: מי אית לך בר חור גווני** [האם יש לך סוס בן מאה גוונים]?  
 שהרי חמורו של המשיח כך הוא!

ולא שבאמת כך יהיה חמורו של משיח, אלא לדחותו בעלמא אמר כך.  
**רבי יהושע בן לוי אשכח לאליהו** [מצא את אליהו], **דהוי קיימי** [שהיה עומד]  
**אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי** [על פתח המערה שהתחבא בה רבי  
 שמעון בר יוחאי מפני הרומאים].

**אמר ליה לאליהו: אתינא לעלמא דאתי** [האם אזכה לבוא לעולם הבא]?  
**אמר ליה: אם ירצה אדון הזה** [השכינה]. ואמר בלשון "אדון הזה", שמשמע אדון זה  
 שלפנינו, כיון שהשכינה היתה שם עמהם].

**אמר רבי יהושע בן לוי: שנים ראיתי שם**, דהיינו, אליהו ואני. **וקול של שלשה**  
**שמעתי**. ששמעתי אף את קול השכינה, אבל לא ראיתי אותה.

**אמר ליה לאליהו: אימת אתי** [מתי יבוא] **מ שיח?**

**אמר ליה: זיל שייליה לדידיה** [לך שאל אותו עצמו].

שאל אותו יהושע בן לוי: **והיכא יתיב** [והיכן יושב] המשיח?

אמר לו אליהו: הוא יושב **אפיתחא דרומי** [על שער העיר רומי].

שאל רבי יהושע בן לוי: **ומאי סימניה** [ומהם סימניו של המשיח, איך אכיר שאכן  
 הוא זה?]

אמר לו אליהו: **יתיב** [יושב הוא] **ביני עניי סובלי חלאים** [מנוגעים], ואף הוא מנוגע.  
**וכולן שרו ואסירי בחד זימנא** [וכולם, כל שאר העניים, מתירים את כל  
 תחבושותיהם בבת אחת כדי לקנח את נגיעיהם, ולאחר מכן קושרים את כולם  
 באותו זמן].

ואילו **איהו**, המשיח, **שרי חד ואסיר חד** [מתיר בכל פעם תחבושת אחת, מקנח,  
 וקושרה. וכך עושה עד שמסיים לטפל בכל נגעיו]. משום ד**אמר: דילמא מבעינא**  
 [שמא יקראוני לבוא לגאול את ישראל], **דלא איעכב** [שלא אתעכב].

שאם אתיר את כל התחבושות בבת אחת, שמא בדיוק אז אקרא לגאול את ישראל,  
 ואצטרך להתעכב עד שאסיים לקשור את כולן.

**אזל יהושע בן לוי לגביה** [אל המשיח] לשער רומי. **אמר ליה: שלום עליך רבי**  
**ומורי!**

**אמר ליה המשיח: שלום עליך בר ליואי** [בן לוי].

**אמר ליה יהושע בן לוי: לאימת אתי מר** [מתי תבוא לגאול את ישראל]? **אמר ליה:**  
**היום.**

חזר יהושע בן לוי ואתא לגבי אליהו.

**אמר ליה אליהו: מאי אמר לך המשיח?**

**אמר ליה: המשיח אמר לי: שלום עליך בר ליואי.**

**אמר ליה: אם כך אמר לך, אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי** [הבטיח לך ולאביך שתבואו לעולם הבא]. שאם לא שצדיקים גמורים אתם, לא היה נותן לך שלום, ולא היה מזכיר את שם אביך.

**אמר ליה: שקורי קא שקר בי** [שיקר לי] המשיח! **דהרי אמר לי: היום אתינא** [היום אבוא], **ולבסוף לא אתא** [לא בא]! **אמר ליה: הכי אמר לך** [כך נתכוין לומר לך]: **"היום - אם בקלו** [של הקדוש ברוך הוא] **תשמעו"**.

**שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא: אימתי בן דוד בא?**

**אמר: מתיירא אני שמא תבקשו ממני אות ומופת שאכן יבוא בזמן שאומר לכם.**

**אמרו לו: אין אנו מבקשין ממך אות.**

**אמר להם: לכשיפול השער הזה** [שער העיר רומי] - **ויבנה, ויפול שוב - ויבנה, ויפול שוב, ואין מספיקין לבנותו פעם שלישית - עד שבן דוד בא.**

**אמרו לו: רבינו, תן לנו עתה אות, שאכן כך הוא! אמר להם: ולא כך אמרתם לי, שאין אתם מבקשין ממני אות!**

**אמרו לו: אכן, כך אמרנו. ואף על פי כן, תן לנו אות!**

**אמר להם: אם כך, שכדברי כך יהיה - יהפכו עתה מי מערת פמיס לדם!**

וכך היה, שנהפכו מי מערת פמיס לדם.

**בשעת פטירתו של רבי יוסי בן קיסמא, אמר להן לתלמידיו: העמיקו לי ארוני** [קברו את ארון קבורתי עמוק באדמה].

והטעם: לפי שעתידים פרס ומדי לבוא במלחמת גוג ומגוג על בבל וללכדה, ותימלא הארץ בפרסיים וסוסיים, ואין כל דקל ודקל שבכבל שאין סוס של פרסיים נקשר בו.

ומשם יבואו לארץ ישראל ויכבשוה, ואין לך כל ארון וארון [של קבורה] שבארץ ישראל, שאין סוס מדי אוכל בו תבן. שיוציאו המדיים את ארונות הקבורה מן הארץ, ויעשו בהם אבוסים, ויאכילו בהם את סוסיים.

לכן אני מבקש שתקברו את ארוני עמוק באדמה, שלא יוציאוהו ויבזוהו.

**אמר רב: אין בן דוד בא - עד שתתפשט המלכות הרשעה על ישראל תשעה חדשים.**

**שנאמר: "לכן יתנם עד עת יולדה ילדה, ויתר אחיו ישוכן על בני ישראל"**. ש"ע"ת יולדה ילדה" היינו תשעה ירחי לידה. ואמר הפסוק, שלמשך זמן זה, יתן הקדוש

ברוך הוא את ישראל ביד מלכות הרשעה. ולאחר מכן ישובו מהגלות, כפי שנאמר בפסוק שאחריו "וישובו כי עתה יגדל עד אפסי ארץ", ותרגומו: "ויתיבון מבינ גלוותיהון". וזהו שנאמר בסוף הפסוק דלעיל: "ויתר אחיו ישובון על בני ישראל", היינו כל העולם שישראל מפוזרין בו.

**אמר עולא: ייתי [שיבוא] המשיח - ולא איחמיניה** [ולא אראנו. כלומר, שלא יבוא בזמני].

**וכן אמר רבה: ייתי - ולא איחמיניה.** ולהלן יתבאר טעם דבריהם.

**רב יוסף אמר: ייתי, ורצוני לראותו, אף אם אזכי רק דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה** [אפילו אם אזכה רק לשבת בצל הרעי של חמורו]. **אמר ליה אביי לרבה: מאי טעמא, למה אינך רוצה לראותו?**

**אילימא משום שחושש אתה מחבלו של משיח** [להלן יתבאר מהו "חבלו של משיח"] -

**והתניא: שאלו תלמידיו את רבי אלעזר: מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח - יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. ומר - הא יש בך תורה, והא יש בך גמילות חסדים, ואם כן, אל לך לחשוש מחבלי משיח!**

**אמר ליה: אף על פי כן, חושש אני שמא אחטא, ויגרום החטא שלא אנצל, למרות זכות תורה וגמילות חסדים שבידי.**

**וכדרכי יעקב בר אידי.**

**דרכי יעקב בר אידי רמי: כתיב שהבטיח הקדוש ברוך הוא ליעקב: "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך", ומצד שני כתיב: "ויירא יעקב מאד ויצר לו".**

**ולכאורה תמוה הדבר, ממה חשש יעקב, הרי הבטיחו הקדוש ברוך הוא שישמרהו! אלא, הטעם הוא, משום שהיה יעקב מתיירא שמא חטא לאחר שהבטיחו הקדוש ברוך הוא, ויגרום החטא לאבד את הבטחת השמירה.**

**כדתניא: "עד יעבר עמך ה'" - זו ביאה ראשונה שבאו ישראל לארץ, בימי יהושע. "עד יעבר עם זו קנית" - זו ביאה שניה, שנתן להם כורש רשות לחזור לארץ בימי עזרא.**

**הוקשה ביאה ראשונה לביאה שניה.**

**אמור מעתה: מתחילה ראויים היו ישראל לעשות להם נס, שיעלו בזרוע, על כרחם של מלכי פרס, אף בביאה שניה - כפי שהיה בביאה ראשונה, בימי יהושע, שנכנסו לארץ על כרחם של מלכי כנען, שהרי הוקשו זו לזו. אלא שגרום החטא שחטאו לאחר מכן, והוצרכו ליכנס רק ברשותו של כורש.**

**וכן אמר רבי יוחנן: ייתי - ולא איחמיניה.**

אמר ליה ריש לקיש: מאי טעמא? מאיזו צרה שתהיה בימיו של המשיח אתה חושש?

אילימא משום דכתיב גבי ימות המשיח: "כאשר ינוס איש מפני הארי - ופגעו הדב, ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש", דהיינו, שבאותה העת, כאשר ינוס אדם מצרה אחת, יפגע מיד בצרה אחרת,

בא ואראך שיש דוגמתו אף בעולם הזה: בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר [הוא הממונה מטעם המלכות, היודע את מקום מיצרי השדות. ובידו לקבוע היכן גבולות השדה, ועל ידי כך להרבות שטחו של אחד, ולמעט שטחו של אחר] - והרי זה דומה כמי שפגע בו ארי.

נכנס לעיר, ופגע בו גבאי [גובה מס המלך] - הרי זה דומה כמי שפגעו דב. נכנס לביתו, ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב - הרי זה דומה כמי שנשכו נחש! אלא משום דכתיב: "שאלו נא וראו אם ילד זכר, מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה, ונהפכו כל פנים לירקון". מאי "ראיתי כל גבר"?

אמר רבא בר יצחק אמר רב: מי שכל גבורה שלו. דהיינו, הקדוש ברוך הוא. שמצטער כיולדה בשעה שמאביד את הנכרים מפני ישראל, שאומר: איך אאביד את אלו מפני אלו?

ומאי "ונהפכו כל פנים לירקון", מיהם "כל פנים"?

אמר רבי יוחנן: פמליא של מעלה [המלאכים], ופמליא של מטה [ישראל].

ואימתי נהפכו פניהם לירקון?

בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא: הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי, היאך אאבד אלו מפני אלו?

אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי: רהיט ונפל תורא ואזיל [כשרץ השור ונפל], ושדי ליה סוסיא באורייה [ומעמיד סוס במקומו באורוה]. אף שהשור היה חביב עליו יותר, מכל מקום, עתה שכבר העמיד במקומו סוס, כשיתרפא השור היום או למחר ממפלתו, קשה לו לאדון להוציא סוסו מפני השור, מאחר שכבר העמידו שם. כך הקדוש ברוך הוא, אמנם ודאי שחביבין עליו ישראל יותר מאומות העולם. אבל, כיון שראה מפלתן של ישראל, נותן גדולתן לעובדי כוכבים. וכשחוזרים ישראל בתשובה ונגאלין, קשה לו לאבד עובדי כוכבים מפני ישראל.

אמר רב גידל אמר רב: עתידין ישראל דאכלי שני משיח. והגמרא מבינה עתה, שכוונתו לומר, שישראל הם שיאכלו את השובע הגדול שיהיה בימות המשיח, ולא אחרים.

**אמר רב יוסף: פשיטא! ואלא מאן אכיל להו? וכי חילק ובילק אכלי להו** [וכי שדים ושדות יאכלוהו?]

אלא, ודאי שאין הכוונה לאפוקי אחרים.

וזכרו של רב גידל, שעתידין ישראל לאכול את השובע בימי המשיח, באים **לאפוקי** [להוציא] מדברי **דרכי הילל, דאמר: אין משיח לישראל, לפי שכבר אכלוהו בימי חזקיהו**. שחזקיהו היה המשיח, ועליו נאמרו כל הנבואות: "אצמיח קרן לבית ישראל, ועמד ורעה בעוז ה'".

**אמר רב: לא אברי עלמא** [לא נברא העולם] **אלא לדוד**. כלומר, בזכות דוד, שעתידי לומר שירות ותשבחות.

**ושמואל אמר: לא נברא העולם אלא למשה**. בשביל משה, שעתידי לקבל את התורה.

**ורבי יוחנן אמר: לא נברא העולם אלא למשיח**.

**מה שמו של המשיח?**

**דבי רבי שילא אמרי: שילה שמו. שנאמר: "עד כי יבא שילה"**.

**דבי רבי ינאי אמרי: ינון שמו. שנאמר: "יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו"**. [וכוונת הפסוק, שעוד לפני שנבראה השמש, כבר עלה במחשבה לפני הקדוש ברוך הוא לברוא את המשיח, ששמו ינון].

**דבי רבי חנינה אמר: חנינה שמו. שנאמר: "אשר לא אתן לכם חנינה"** [עדיין לא יבוא משיח].

[כל אחד היה דורש את שמו של המשיח לפי שמו שלו: דבי רבי שילא - שילה. דבי רבי ינאי - ינון. דבי רבי חנינה - חנינה].

**ויש אומרים: מנחם בן חזקיהו שמו. שנאמר: "כי רחק ממני מנחם משיב נפשי"**.

**ורבנן אמרי: חיוורא דבי רבי** [מצורע של בית רבי] **שמו. שנאמר: "אכן חליינו הוא נשא, ומכאבינו סבלם, ואנחנו חשבנוהו נגוע, מכה אלהים ומענה"**.

**אמר רב נחמן: אי מן חייא הוא** [אם המשיח מהחיים עתה הוא] - הרי הוא כגון **אנא. שנאמר: "והיה אדירו ממנו, ומשלו מקרבו יצא"**. והיינו, המשיח שהוא אדירו - יהיה ממנו. "ומשלו מקרבו יצא", שהמשיח יהיה מאותן הבאים מבני דוד, ועדיין יש להם ממשלה גם בגלות. ורב נחמן סתם הוא חתנו של רבן גמליאל, שהיה מבני דוד.

**אמר רב: אי מן חייא הוא** - הרי הוא כגון **רבינו הקדוש** [כלומר, הרי הוא רבינו הקדוש], שסוכל תחלואים, וחסיד גמור הוא.



ואי מן מתיא הוא [ואם הוא מאותם שמתו כבר] - הרי הוא כגון דניאל איש חמודות, שנדון ביסורים, שהושלך לגוב האריות, וחסיד גמור היה.

אמר רב יהודה אמר רב: עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם לישראל דוד אחר, שימלוך עליהם. שנאמר: "ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם". "דוד מלכם אשר הקים להם" - לא נאמר, אלא "אשר אקים להם" נאמר. משמע שיקים להם הקדוש ברוך הוא מלך חדש ששמו דוד.

אמר ליה רב פפא לאביו: והכתיב "ודוד עבדי נשיא להם לעולם", והיינו דוד שהיה כבר, שהרי כאן לא כתוב "אשר אקים להם"!

אמר לו אביו: כגון קיסר ופלגי קיסר. דהיינו, מלך - והשני לו [משנהו]. כך גם בעניינינו. דוד שיקים הקדוש ברוך הוא לישראל לעתיד, יהיה המלך. ודוד המלך יהיה שני לו, כפי שנאמר בפסוק: "ודוד עבדי נשיא", ולא כתוב "מלך".

דרש רבי שמלאי: מאי דכתיב: "הוי המתאווים את יום ה', למה זה לכם יום ה', הוא חשך ולא אור"?

משל לתרנגול ועטלף שהיו שניהם יושבין ומצפין לאור. אמר ליה תרנגול לעטלף: מילא אני מצפה לאורה - לפי שאורה שלי היא. שיש לי עיניים, ואני יכול ליהנות מהאור.

ואילו אתה - למה לך אורה? הרי לא תוכל ליהנות ממנה! כך גם בענין הגאולה. ישראל מצפים לגאולה, משום שיום ה' יהיה להם אור. אבל הנכרים, למה מחכים ליום ה'? הרי הוא יהיה להם חושך ולא אור!